

BOLALARNI MA'NAVIY SOG'LOM QILIB TARBIYALASHDA OILANING ROLI

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti .ass.

Boyqobilov.Sh

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti talabasi

Abdullayeva M

”Yosh avlodni tarbiyalash vazifalarini amalga oshirishda biz asrlar mobaynida shakllangan milliy an’analarimizga, ajdodlarimizning boy merosiga tayanamiz”

Shavkat.Mirziyoyev

Oilada shunday vaziyatlar bo’ladiki, ota-ona va farzandlar qaysi yosh davrida bo’lishidan qat’iy nazar o’z farzandlari nimani istashlarini hisobga olmaydilar. Buning oqibatida kelishmovchiliklar yuzaga keladi. Bu esa tarbiya jarayoning ota-onalar uchun yanada qiyinlashib, murakkablashib borishga sabab bo’ladi.

Jamiyatning kelajagi porloq, katta imkoniyatlarga ega bo’lishi uchun, avvalo, uning ajralmas negizi-oilalarning ma’nan sog’lom bo’lishini talab etadi.

Ota o’z farzandiga go’zal odobidan ko’ra yaxshiroq narsa bermaydi. Farzandiga odob bergin chuki sen farzandiga odob berish va uni ta’lim tarbiyasi qilishga ma’sulsan. Bu masullik esa farzandning kun kelib senga yaxshilik qilishiga masuldir. Manashu ma’sullik hisini tuygan ota-onagina kelajakda farzandining o’lkan marralarini ko’rishi va faxir tuyg’usini his etishi mumkun.

Kalit so’zlar*Oila, ota-ona, farzand, ta’lim, tarbiya, muomila mehr, kelishmovchilik, oilaviy nizolar, halollik, poklik, rostgo’ylik, sabr toqat, o’rnak, rag’bat.*

KIRISH

Farzand –inson hayotining mazmuni, nasl-nasabini davom ettiruvchisi, oilaning mustahkam zanjiri. Bir oilada farzand dunyoga keldimi ota-ona uni ham moddiy ham ma’naviy jihatdan ta’minlovchisi hisoblanadi.

Farzand uchun ota-ona kim? U haddi sig’ib har qanday istagi va sirini ayta oladigan, xoxlaganicha suyana oladigan eng yaqin kishisidir. Etibor berilsa farzand qalbi og’risa onasiga murojat qilad. Xoxlaganicha sirini ayta oladi. Adolatsizlik zulimni yengib utishda qiblagohi otasiga suyanadi. Bir so’z bilan aytganda ota-ona farzand uchun suyanchiq, qalqon va dardkash bula oladigan yagona insondir. Ota-ona farzandidan hechqachon mehrini va vaqtini ayamasi lozim. Aks holda farzand mehri boshqadan izlashi vaqtini esa bekorchi narsalarga sariflashi mumkun. Bugungi kunda farzand tarbiyasida ota-ona o’rnining dolzarbligi va ahamiyati shunda-ki farzand hayotining katta qismini oilada ota-ona bag’rida o’tkazadi. Ilk tarbiya samimiy munosabat go’zal muomila oilada ota-onalarning namunasi timsolida shakllanadi. SHu sababli ota-ona farzandiga har jihatdan o’rnak va namuna bula olishlari lozim.

Avvalmbor oilada ota-ona o'rtasidagi munosabat chiroyli yulga qo'yilgan bo'lishi kerak. Ota –ona o'rtasidagi hurmat, izzat, mehri-muhabbat kabi tuyg'ular shakillangan balsa bu bevosita farzandlar tarbiyasida ham o'z aksini topadi. Bola hechqachon kattalarga quloq solmasa ham ularga taqlid qilishda hech qachon xatolikka yul quyishmagan. Zero xalqimizda qush uyasida ko'rganini qiladi degan naqil bor. Bazi ota-onalar farzandlaridan mening o'g'lim otasi kabi ish yoqmas, yoki onasi kabi palapartish deb nolishadi. Aslida bu genga irsiyatga bog'liq holat bulmasdan tug'ilgandan boshlab olingan tarbiyaga ko'proq aloqadordir. Misol tariqasida Yunonistonning mashhur davlat arbobi va notig'i bulgan Demosfen tug'ma kar va duduq bulgan. Lekin to'g'ri olingan ta'lim va tarbiya orqali u Yunonistonning mashhur siyosatchisi va notig'iga aylanadi. Shu o'rinda shuni aytish kerak-ki, bolaning xulqidagi yaxshi va yomon amallar gendan o'tuvchi bulib emas balki ta'lim tarbiya va muhit tasirida shakillanadi. Ota onaning vazifasi farzandni dunyoga keltirish uni voyaga yetkazib turmushga berish yoki uylantirishdan iborat deb hisoblamasliklari lozim. Ota-ona bolaning xoxish istagi, qiziqishlari bilan o'rtoqlashishi, uning kelajagi uchun hayolida o'ylangan puxta rejaga ega bo'lishi lozim. Oilaviy nizolar farzandlar yonida muhokama qilinmaslig hatto-ki, bolaning kelajagi haqida ham ota-ona o'zaro yakka holda suhbatlashishlari kerak. Bazida ota-onalar farzandlarining qiziqishlariga dunyo qarashlarining turfa xil bulganligi sababli qarshi bulishadi. Unutmang siz bugunning odamisiz farzandlaringiz esa kelajakniki shu sababli farzandingizni tushunmoqchi bulsangiz farzandingizni o'zingizni hayotingizga moslashtirishga emas aksincha siz uning hayotiga moslashishga uruning. Ota-onadan yetarli e'tibor mehri ko'rgan farzand kelajakda imonli, sofdil,. mehribon inson bulib voyaga yetadi va kamdan kam holatlarda xato qiladi.

ASOSIY QISM

Bizning o'zbek xalqimizda asosan ota oilaning moddiy taminotchisi bulganligi sababli asosiy vaqti kuchada o'tadi. Ona esa farzand tarbiyasiga asosiy masul shaxs sifatida qaraladi. Aslida bu notug'ri. Farzandning tarbiyasiga ona bilan bir qatorda ota ham masul hisoblanadi. Chunki farzand ota-onadan turlicha tarbiya oladi. Ota-onalar yana shuni bilishlari kerak-ki, hechqachon muommolar oldida o'zlarini yuqotib quymasliklari lozim Chunki farzandlar ota-onaga idial shaxs sifatida qarashadi va o'zlari uchun ulardan andoza oladi. Bazida ota-onalar biron muommoning yichimi yuzasidan boladan ham o'z fikri mulohazalarini bildirishni surashlari va bildirilgan fikr bolalarcha bulsada rag'batlantirish bolaning oilada o'rni borligini his qilishda o'ziga bulgan ishonchni oshirish bilan bir qatorda uning mustaqil shaxs bulib shakillanishida katta rol uynaydi. Ilmiy izlanishlar va tadqiqotlar shuni kursatadi-ki, inson o'z umri mobaynda oladigan informatsiyaning 70 /80% ni 5 yoshgacha bulgan davirda olar ekan. Umuman har qanday yosh davrida bolaga etiborsizlik qilib bulmaydi. Ayniqsa bolaning tug'ilganidan uch yoshgacha bulgan davr katta ahamiyatga egadir. Bola uch yoshgacha bulgan davrda oppoq qog'ozga uxshaydi. Nimani yozsangiz butun umr davomida saqlab

qolish imkoniyatiga ega. Uch yoshdan keyin esa bolaning meni shakillana boshlaydi va qaysarliklar qilishi, o'z aytganini o'tkazishga urinishi va har xil qiliqlar chiqarishi mumkin. Bunday vaqtda ota-ona shuncha vaqt erkin usgan bolaga birdaniga taqiqlar quyishi va qattiqqullik usuliga o'tishi mumkin. Lekin bu samarasiz usul hisoblanib bola tarbiyasini tug'ilishdanoq balki ona qornidanoq boshlash kerakligini anglatadi. O'ylashingiz mumkin yosh bola nimani ham tushunradi deb. Lekin shuni unutmaslik kerak-ki, ayni manashu yoshda olingan axborot informatsiyalar bosh miyya yarimsharlari pustog'ida chuqur iz qoldiradi va bu olingan ilk malumotlar bola hayoti davomida saqlanib qoladi. Ota-onalarning katta xatolaridan ham biri boxcha yoshigacha bulgan bolalarini erkin quyib boxcha yoshiga yetganidan sung esa ulardan birdaniga ko'p narsani talab qilishlaridadir. Unutmang boxcha juda kech. Ota-ona bola tug'ilganidanoq ta'lim va tarbiyani shakillantirmog'i kerak. Bu davirda bola uchun oson qiyin narsaning o'zi bulmaydi. Bola uchun hammasi yangi. Shu sababli manashu davrda olingan talim va tarbiya katta ahamiyatga egadir. Bunga misol tariqasida 1965 yilning Avgust oyida Tokioda bulib utgan ayol atletlarning xalqaro konfrensiyasida rais Riza Dim bir yoshgacha bo'lgan bolalarning suza olishi mumkunligini isbotlab berdi. Dim xonim besh oylik chaqoloqni suvga tushurdi va uch oydan so'ng u 6 daqiqa suza oladigan natijaga erishdi. Chaqoloq suvda 8 daqiqa-yu 46 soniya turib berib o'ziga xos rekord ham o'rnatdi. Bularning barchasi shuni ko'rsatadi-ki, bola tarbiyasidagi ilk yil juda katta ahamiyatga ega.

Bola bog'bon parvrishlayotgan nihol misolidir. Bog'bon kelajakda niholdan yaxshi hosil olishni istasa unga vaqtida mehior etibor berishi parvarishlashi lozim. Aks holda qarovsiz qolgan nihol o'zgalar tomonidan majruh qilinadi, yoki hechkimga foydasi tegmaydigan g'uladan farqi qolmaydi.

Alloh taollo Qur'oni karimda "farzand dunyo hayotining ziynatidir" deya keltirib utilgan. Har bir ota-ona berilgan ushbu ziynatni go'zal xulq, odob, axloq bilan yanada chiroyli bezatmoqlari lozim. Ota-ona o'z farzandiga sen mening faxir iftixorimsan, sendan faxirlanaman, sendan umidlarim katta deb aytishi farzand tarbiyasida eng munosib hatti harakatdir. Bunday munosabat bolada o'ziga bulgan ishonchni ortirish bilan bir qatorda o'ziga bulgan ma'sulyat hisni ham yuklaydi. Va aynan shu muhitda tarbiya topgan bola mustaqil qaror chiqara oladigan, bir ishi boshlasa oxirigacha yetkaza oladigan, oiladagi masuliyatni o'z zimmasiga ololadigan mustaqil shaxs sifatida voyaga yetadi. Lekin afsuski bazi oilalarda farzandlar uchun qarorni ota-onalar chiqaradi Farzandlarning qiziqishlari, xoxish istaklarini inobatga olmagan holda o'z orzu havaslarini farzandlaridan ko'rmoqchi bo'lishadi. Qattiqqullik bilan oilada hukumronlik o'rnatib aytganim aytgan deganim degan qablida bolaning fikir xoxishlarini inobatga olmasdan ruhiy bosim ostida o'zlari bilmagan holda bolani ma'lum bir qolibga solib quyadi. Bu esa kelajakda bolaning shu bilgilangan qolibdan chiqa olmasligi mustaqil qaror va mustaqil faoliyatning yuqligiga olib keladi. Muommoga duch kelganida esa undan qochishga urinishi yoki o'zining o'rniga

boshqalar tomonidan bu muommoni hal qilinishi uning uchun yaxshi bulib ko'rinadi. Bugungi kunda ota-onalar o'z oldilariga shunday maqsad qiyishlari kerak-ki, ular tarbiyalayotagn har bir farzand kelajakda malum mavqega salohiyatga ega bulishi va yurt kelajagi ravnaqiga o'zinning munosib hissasni qusha olishlari kerak. Mana shunday sog'lom fikirga ega ota-onadan sog'lom farzandlar, yetuk kadrlar va mutaxassislar chiqadi.

XULOSA

Shuni aytish kerak-ki, farzand ota-ona uchun qanchalik aziz bulsa uning odobi xulqi undanda aziz. Bugungi kunda farzand tarbiyasiga har qancha etiborni qaratsak kam. Chun-ki, kelajak yoshlarning qo'lida. Yosh avlodning ta'lim va tarbiyasini samarali olib borish uchun ota-onalarni ham kitob savodxonligiga jalb qilish pedagogik bilimlar bilan bir qatorda psixologik bilimlarni ham shakllantirmoq kerak. Lozim bo'lsa yosh onalar uchun onalar maktablari tashkil qilinib farzand tarbiyasida muhim sanalgan yetarli ko'nikma va malakalar bilan qurollontirilmog'i lozim. Ko'rib turganingizdek ota-onalik ma'suliyati bu juda katta ma'suliyatdir har bir ota-ona zimmasidagi ushbu ma'suliyatli burchni qoyilmaqom qilib bajarsagina kelajakda ushbu qilgan mehnati sayi-harakatining natijasini albatta ko'radi. Zero hadislarimizda "Kishining o'z farzandini chiroyli odob axloq bilan tarbiyalashi ko'p miqdordagi nafil sadaqa berishdan yaxshiroqdir"-deb marhamat qilgan (Imom Termiziy rivoyati).

FOYDLANILGAN ADABIYOTLAR RUYXATI:

- 1 Masaru Ibuka "Uchdan keyin kech" Toshkent "Akademnashr" 2019
- 2 Oilalar mustahkamligini taminlashdagi muommolar va ularni bartaraf etish yo'llari Toshkent 2019
- 3 Imom Buxoriy "Al-adab al-mufrad"
- 4 Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf "Hilol-Nashr" Toshkent 2019.